

Konflikterne kunne udspille sig på alle leder: i almuen og andre samfundsgrupper indbyrdes, mellem bønder og godsejere, mellem menigmand og embedsmand osv. Af særlig værdi er forf.s påvisning af den kollektive undergrundsaktivitet, hvormed almuen forstod at værgе for sig mod formodede eller faktiske overgreb ovenfra. Hun føjer hermed nyt til det billede af bøndernes opsætsighed mod godsejerne og andre myndigheder, som navnlig Claus Bjørn har bidraget til.

Fremhæves bør også påvisningen af, hvordan udskiftningen og de andre grundlæggende strukturforandringer i landbosamfundet omkring år 1800 medførte rådvildhed og opløsning af bylavene og deres vedtægter og mange gamle forestillinger og adfærdsnormer. De driftstekniske fremskridt og bondefrigørelsen med sin individualisering havde deres omkostninger.

Selvom netop denne brydningstid gør det velmotiveret at samle undersøgelsen om forligelsessvæsenets første periode, og selvom bogens formål vel ikke er at skildre forligelsessvæsenet i sig selv, havde det nok ikke været af vejen, om forf. i ganske kort omrids havde skitseret institutionens historie frem til ophævelsen i 1953, ligesom hun har peget på spirerne til den, som fandtes længe før oprettelsen.

Desværre er den udmærkede bog blevet udstyret med en dårlig og fortænkt titel. Bibliografisk er den uanvendelig, under alle omstændigheder rører den kun ved en lille del af det omfattende adfærdsmønster, som forf. har skildret, og endelig stammer citatet ikke fra Fyn, men fra en bog om Mors. Og for pedanter som anmelderen generes læsningen i øvrigt en del af forf.s mangelfulde tegnsætning, svigtende skelnen mellem hans, hendes og sin og af en omfattende og unødigt brug af gåseøjne, m.m.

Jens Holmgaard

OLE FELDBÆK: Slaget på Reden. Kbh., Politikens Forlag, 1985. 288 s. Ill., 14 kort. 298,00 kr. indb.

Ole Feldbæks bog om slaget på Reden er if. forordet beregnet for en større læserkreds end fagfællernes, og den lanceres da også som første bind i en ny serie om »højdepunkter, dramatiske begivenheder og omvæltninger i Danmarks historie«. Der er dog langt fra tale om nogen folkelig fortælling. Det er den grundigt orienterede faghistoriker der taler, og sproget er klart og nøgternt og følelserne holdt i ave.

Kun første kapitel »En grå morgen i marts« er umiddelbart stemningsskabende og fører læseren ind i den spændte situation i døgnene umiddelbart forud for det engelske angreb. Derefter følger et afsnit om »Danmark og den store politik«, hvor der skarpt og klart gøres rede for den danske situation som handelsmagt mellem de krigsførende stormagter. Selv med sin betydelige flåde er Danmark reduceret til en klientstat der dog hårdnakket forsvarede sin ret som neutral nation, en ret der udnyttede langt ud over neutraliteten.

Med A. P. Bernstorffs død 1797, og dermed kronprinsens indtræden som den egentlige beslutningstager bliver udenrigspolitikken en sag der føres uden om statsrådet, og det fortsatte pres fra købmænd og redere fører regeringen ind på kollisionskurs, den hidtil fulgte defensive kurs afløses af den provokerende konvojeringspraksis. Christian Bernstorffs professionelle dygtighed må kombine-

res med kronprinsens mere følelsesbetonede holdning: »Jeg har retten på min side«.

Det er forfatterens opfattelse at den danske regering ved tilslutningen til det væbnede neutralitetsforbund er helt klar over at det betyder krig med England, og at krigen ikke kan vindes. Men der var intet alternativ. Med et fjendtligt Sverige var forbundet med Rusland den eneste garanti mod monarkiets opløsning.

Trods de truende udsigter holdt man dog en forbløffende lav profil i København, og byens søforsvar nåede ikke at komme i orden før kampen var en kendsgerning. Defensionen, blokskibenes anbringelse, klargøring og bemanning, arbejdsgangen og ekscersitsen gennemgås i et instruktivt kapitel – så detaljeret er slaget på Reden og dets forberedelse ikke før blevet fremstillet for et større publikum. Forfatterens fortrolighed med de praktiske maritime forhold er velgørende, men listen over anvendte fagudtryk til sidst er nyttig og nødvendig.

Det største kapitel er naturligt nok selve kampen der følges fra skib til skib, mest detaljeret på dansk side. Selv om beretningen langt fra tilsigter glorificering fremstår mandskabernes indsats i forfatterens kølige stil som heroisk. Hans undren over at de holdt ud får flg. udtryk: »Man kaldte det mod, hvad det så var«.

Kampen var, som Olfert Fischer havde forudsagt, afgjort på forhånd. Ingen af de politisk ansvarlige havde modsagt ham. Overmagten var, trods vaklen hos den øverste engelske ledelse, for stor. Men den danske modstand blev hårdere end forudset af Nelson der tyede til politiske midler ved sit brev til kronprinsen om våbenstilstand, en handling han selv forklarede med hensynet til »humanity«. Feldebæk gennemgår diskussionen om Nelsons såkaldte krigslist og konkluderer: »En blanding af menneskelighed og en kynisk trussel«. Det er vist diplomatisk udtrykt.

Den storpolitiske udvikling skulle vise at kampen om den danske neutralitet var blevet meningsløs allerede før den blev udkæmpet, men budskabet om zar Pauls død, og dermed åbningen for nye storpolitiske konstellationer, var ikke nået frem før slaget var forbi. Danmark var nu uhjælpeligt kommet på den forkerte side og tabte ikke blot som forudset krigen mod England, men også det Norge for hvis skyld kampen mentes nødvendig.

Sir Hyde Parker måtte betale for sin nølen med vanære. I Danmark lå ansvaret så højt at det ikke kunne placeres, og Feldebæk lader spørgsmålet ligge. Det urbane historikersprog må her forekomme den menige læser en smule farveløst. Var der tale om en klassisk tragedie, hvor der ikke kan handles mod skæbnens love? Fremstillingen er nyttig, god og velskrevet, men det forekommer ikke overalt overbevisende at de politiske muligheder var udtømt.

Bogen er illustreret med samtidige tegninger og malerier, enkelte i farver, samt kortskitser over skibenes positioner under slaget.

Sv. Cedergreen Bech